

Dr Dimitrije Rašović

Crnogorski olimpijski komitet

ZAČECI ORGANIZOVANOG SPORTA U CRNOJ GORI

Istorijske pojave u sportu Crne Gore se mogu pratiti od najstarijih vremena. Ratnički mentalitet ovog naroda, potreba da se uvijek bude „kao zapeta puška“ da se stane na braniku domovine-tražila je jake, zdrave i okretne ljude.

Rvanje (jakanje), bacanje kamena s ramena (s mjesta i iz zatreke), gađanje iz oružja...bile su omiljene aktivnosti mladih Crnogoraca u slobodnom vremenu. Izuzetno uspješni takmičari su dugo pominjani, ponekad i slavljani u selu, plemenu pa i šire. Ostali su i zapisi u literaturi o tome. Pišući o znamenitim Crnogorskim junacima, više na osnovu tradicije nego na osnovu dokumenata Marko Vujačić nije propustio da neke takmičarske vrline tih besmrtnika istakne i u tekstu. U prilogu o Šćepanu Radojeviću, narodnom junaku iz sela Markovine on kaže:

-Na Cetinju nađu (se) na okup(u) veći broj Crnogoraca, ponajviše mladih, koji su se, zajedno sa knjazom, natjecali u skakanju, bacanju kamena s ramena i gađanju biljega... Knjaz (Danilo Petrović) je učestvovao u svim igrama. Bio je hitar kao munja. Mogao je iz trka konja preskočiti, a bacao je dobro i kamen. Pošto svima preskoči i kamenom preturi knjaz poviče.

-Anu vi, Markovljani, kako skaćete i turate s kamenom. Jeste li i tu dobri kao u junaštvu?

Markovljani su znali da Šćepan dobro baca kamen i da dobro skaće, pa će u glas zavikati:

-Anu, Šćepane, baci dvaput!

Šćepan uze kamen i baci,i preturi knjazu i ostalima.

Ponovo ga uze i drugi put prebaci im za puni ljudski korak.

Onda skoči nekoliko puta i svima preskoči.

Malo bi začudo knjazu što mu ovo momče iz Markovine i preskoči i preturi,pa mu reče:

-Anu, Markovljanine, kad si mi preturio i preskočio da se pojakamo-da vidimo ko je jači.

Vidi Šćepan da mu nema druge, pa raširi ruke i uhvati se s knjazom pognaše se po poljani. Snažan knjaz ali Šćepan snažniji. Oba vješti i dobro se rvu. Svako radoznalo posmatra što će biti, ali u jednom trenutku Šćepan omanu i obori knjaza.

Utekstu se dalje kaže da je Danilo Šćepana Radojevića uzeo za pobratima, a onda ga postavio i za svog perjanika.

Ovo pšoslednje je dovoljan dokaz koliko su spretni,okretni i jaki ljudi bili na cijeni.

U tekstu o Nikcu od Rovina Vujačić kaže i ovo:

-Jednom prilikom sastanu se Crnogorci na Ivanbegovim koritima (Ivanova Korita na Lovćenu).Stariji posijedali po okruglom guvnu,dok se momčad najviše zanimaju skakanjem i bacanjem kamena s ramena i gađanjem biljega.Ta vještina bila je mila svakom

Crnogorcu i više je cenjena od svega drugog. Među starim Crnogorcima bio je i Nikac od Rovina... Čim mu pucanje iz pušaka on skoči na noge da vidi kako momčad gađaju. Kad malo ko od njih pogodi ploču koja je bila podaleko postavljena, Nikac se rasrdi, pa uze svoj džoferdar i primače ga očima. No, kako ga je dobro poznavao nije nišanio pravo u ploču već malo sa strane. Neko ovo opazi i reče mu:

-Stričane, otišao si sa džeferdarom u stranu!

Nikac ništa ne odgovori no opali džeferdar i zrno se zari u središte biljega. Momčad, čim ovo vide postide ser do zla boga, i obore oči k zemlji a jedan će:

-Striče, bolan, kako ovako lako pogodi biljegu?

-Nijesam bogami, lako-odgovori Nikac - dok sam svikao da je ovako gađam trista me je jada ubilo. Može biti da je nigde ne bih pogodio da me nije turska puška naučila...

-Kako to, upitaće momče

-Tako, bogami - od dvije puške vazda jedna brže i bolje gađa, a ja sam gledao da to bude moja.

Francuski putopisac Viala de Somier, koji je za vrijeme Napoleonove uprave nad Dalmacijom i Bokom Kotorskom bio visoki činovnik moćne inperije, koji je obavljao odgovorne funkcije u Dubrovniku i Boki Kotorskoj (komandant Herceg-Novog, guverner Kotora i visoki vojni funkcioner u Dubrovniku od 1807-1813.godine) ostavio je interesantne zapise o crnoj Gori, pored ostalog i o njenom sportu.

Viala je proputovao ovu zemlju uzduž i popreko i sve što je interesantno zapazio zabjeležio je, a sređene bjeleške objavio u knjizi Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru (naslov originala: Voyage historigue et politigue au montenegro, Paris, 1820).

Prevod Vialinog djela (prevela Marija Adžić) koje predstavlja zanimljivu i interesantnu građu za istoriju Crne Gore, objavljen je nedavno (1994.godine) u izdavačkom centru Cetinje i iz te publikacije smo izvukli neke djelove koji govore o viteškim nadmetanjima Crnogoraca u kojima ima elemenata sporta i fizičke kulture.

Evo nekih djelova Vialinog teksta:

...Od sveštenika sam saznao da su Crnogorci vrlo poznati i vješti hrvanju, pešničenju, bacanju kamena sramena, plojki i gađanju iz pračke, tim blijedim ostacima olimpijskih igara.

Nijesam imao prilike da prisustvujem pesničenju, ni hrvanju. Ono što su mi ispričali izgleda mi neverovatno.

Bigorci su poznati kao najveštiji igrači plojki. Stalno vježbaju i zaista su izvrsni. Međutim njihov način igre mnogo se razlikuje od našeg, kaže se u knjizi. A zatim se opisuje do detalja njihov način nadmetanja.

Informacija se odnosi na selo Bigor, u Lješanskoj Nahiji, na putu Cetinje-Podgorica (smješteno je uz sadašnji kolski put) Selo nema mnogo ravnih terena i malo je bilo prostora za organizaciju ovih aktivnosti, pa tim više izgleda neverovatno da je svega toga bilo baš na tom mestu.

Dalje u opisu manastira Sv.Vasilija (vjerovatno je u pitanju manastir Ostrog) opet se spominju igre i takmičenja.

-Najčešće igre su gađanje u cilj, kuglanje i naročito bacanje kamena s ramena u čemu su naročito izvrsni...

-Ali ima jedna vrsta igre koju mi do tada nigdje nijesmo videli i kad god smo pokušali da se takmičimo nikad u tome nijesmo uspjeli.

Igra se sastoji u tome da se baca jedan veliki kamen, na njima svojstven način. Ruke priljube uz tijelo, podlakticu podignu okomito tako da se ruka nađe u visini ramena. Onom drugom rukom stavljaju na rame kamen težak i po 30-40 livri, naprave pokret ramenom i ispružajući istovremeno ruku snažno hitnu kamen u daljinu od 25 stopa. Ubi-jeđeni smo da su pored iskustva potrebni neobična konstitucija, snaga i vještina...

I, eto iz Vialinog djela bi se moglo rjeđati još ovakvih citata, zapisa o jednoj važnoj oblasti crnogorskog života s početka XIX vijeka. Ovakvi zapisi govore da takmičenja nijesu bila privilegija gradskog stanovništva, čak ni sela sa više ravnog i za ove aktivnosti pogodnog prostora. Male livade, seoska guvna, slobodni prostori u kućama za stanovanje, bila su mjesta za nadmetanje što je karakteristično i za druge evropske predjele. Treba napomenuti da su prvo bile kuće za loptanje, a nakon toga se loptanje prenosi na livadama.

Tek kasnije, u drugoj polovini XIX vijeka, nalazeći svoje životne izazove u viteškim, narodnim nadmetanjima, razvije se u Crnoj Gori moderan sport koji će se institucionalizovati na razmeđu XIX i XX vijeka doćiće u sportu do prelaza iz kvantiteta u kvalitet.

RAZVOJ ORGANIZOVANOG SPORTA

Gimnastika

Donošenjem Zakona o opštoj školskoj dužnosti u Knjaževini Crnoj Gori 1879., a naročito novim koji je donijet 1884. godine, bilo je predviđeno da se u školama izvodi i nastava gimnastike i vojničkog vježbanja i bili su zastupljeni sa po jednim časom nedjeljno u svim razredima. Ovo govori u prilog tome koliko se pažnje posvećivalo podizanju djece i stvaranju zdravog podmlatka, što je bio preduslov za opstanak naroda na ovim prostorima kroz vijekove. Ovim zakonima je insitucionalizovano ono što je u praksi primjenjivano kroz razvoj djece i omladine u gotovo svakoj crnogorskoj porodici. Osim u nižim razredima, gimnastici se pridavala posebna pažnja i u Đevnjačkom institutu, Gimnaziji, kao i Bogoslovsko-učiteljskoj školi.

Crnogorska škola je imala zadatak da pripremi buduće ratnike, a tome se pridavao veliki značaj i u vojsci, gdje je gimnastika imala značajno mjesto. U vojnom programu gimnastike bile su vježbe sa oružjem, vježbe za opštu fizičku pripremu i vježbe bez sprava. Godine 1909. i 1910. donesena su Pravila za obuku vojske u gimnastici i Pravila za gimnastička vježbanja, čime je u vojsci uspostavljen sistem jedinstvenog i jednoobraznog tjelesnog vježbanja, što je značilo ozbiljan iskorak u podizanju ovog rada na viši nivo.

Prvo društvo koje je u svojoj djelatnosti imalo i gimnastiku, formirano je 10.03.1891.godine pod nazivom „Društvo za gimnastiku, točiljanje i borenje“. Zbog suženog prostora za djelovanje gimnastike u jednom takvom mješovitom društvu, 1894. godine se formira više specijalizovano društvo „Gorski vijenac“, kao društvo za pjevanje, muziku i gimnastiku. Nešto kasnije, 1897.godine, spajanjem ovog društva sa društvom „Cetinjska čitaonica“, gimnastika je dobila bolje uslove za razvoj.

Sokolstvo

Sokolstvo je spoj organizovane gimnastičke aktivnosti i pokreta. Pojavilo se u Češkoj, a krajem XIX i početkom XX vijeka proširilo se na sve slovenske zemlje. Bio je to sportski pokret koji je imao i svoje političke, ekonomske i kulturne ciljeve. Formiranje sokolstva u Crnoj gori počinje u ljeto 1908.godine, kada je na Cetinje, na poziv knjaza Nikole, došao Predsjednik čeških sokola Viljem Kukec koji je počeo ubrzano da radi na pripremi kursa koji je počeo 25.jula. Na kursu je prisustvovalo 80 slušalaca i isti je trajao tri mjeseca. Program se sastojao iz obuke u četiri nivoa:

- hod, kas, trk, proste vježbe, redovite vježbe;
- vježbe pomoću sprava, skok u visinu, skok u daljinu, skok s motkom, vježbe na razboju, jarcu, konju i vratilu;
- gimnastičke igre;
- borilačke vježbe.

No, do I svjetskog rata, sokolstvo u širem društveno-političkom smislu nije uhvatilo jače korijene u Crnoj Gori, prvenstveno zbog toga što CG nije željela konflikte sa moćnim susjedima i sokolstvo je njegovano isključivo kao sportski pokret. Prvoosnovano društvo „Crnogorski soko“ (kasnije Srpski soko) prestalo je sa radom 1912. godine. Iste godine, 12.februara, u Podgorici je formirano Sokolsko društvo Dušan Silni, a pravila društva su odobrile nadležne institucije. Društvo je upražnjavalo tjelesno vježbanje, razne sportove, kulturne i zabavne priredbe, bez političkog naglaska. Svoj rad je prekidalo dva puta zbog izbijanja Balkanskog rata 1912. i I svjetskog rata.

Početkom 1914. godine na Cetinju je formirano sokolsko društvo koje je proklamovalo zadatke koji se postižu kroz zajedničko sistematsko tjelesno vježbanje, viteškim igrama, mačevanjem, pješačenjem, jahanjem, strijeljanjem, plivanjem, veslanjem, itd, što nam govori koliko su bili raznovrsni sadržaji sokolskog pokreta.

U Boki Kotorskoj, koja je tada bila pod vlašću Austro-ugarske monarhije, bio je razvijen sokolski pokret. Od H.Novog do Budve bilo je devet sokolskih društava koji su 1912.godine osnovali župu sa sjedištem u H.Novom. Župa je brojala 710 članova, od čega 200 vježbača i 180 naraštajaca.

Fudbal

Prema dosadašnjim istraživanjima fudbal je počeo da se razvija u Crnoj Gori početkom XX vijeka. Po bilješkama koje je ostavio dr Niko Simov Martinović, prvu fudbalsku loptu je na Cetinje donio 1904. godine, iz Pariza, Mihailo-Mišo Vuković, sin vojvode Gavra Vukovića, a za njegovo ime su vezani i začeci fudbala u Beranama, početkom treće decenije XX vijeka. Prema onome što se do sada zna, prvi klub je osnovan na Cetinju, u ljeto 1913. godine i dobio je ime Radnički šport klub „Lovćen“. Obzirom na činjenicu da u Crnoj Gori nije bilo drugih fudbalskih klubova u to vrijeme, „Lovćen“ nije igrao utakmice van Cetinja do I svjetskog rata. Pored RŠK „Lovćen“ na Cetinju su formirana još dva kluba „Njegoš“ koji je nastao nakon razdora u „Lovćenu“ od pripadnika koji su napustili ovaj klub i klub đaka Bogoslovensko-učiteljske škole. Ova tri kluba su igrali međusobne utakmice tokom prve ratne godine, da bi u toku rata, fudbalska aktivnost zamrla.

Prvu fudbalsku loptu u Pljevlja donio je, takođe iz Pariza, Filip Đurašković 1908. godine, ali je fudbal u ovom kraju počeo da se organizovano razvija tek od 1920. godine, dok je u Podgoricu, prvu fudbalsku loptu donio izvjesni Aleksin Miler, predstavnik jedne trgovačke firme iz Engleske, 1909. godine, a igralište je bilo u neposrednoj blizini današnjeg stadiona FK „Budućnost“. U centrima kao što su Bar, Bijelo Polje, Berane, Danilovgrad i Nikšić, fudbal je počeo da se igra tek poslije završetka I svjetskog rata

Tenis

Tenis je, kao popularna igra, već krajem 19. vijeka počeo da se igra u Vojvodini. Tenisko travnato igralište je 1880. godine izgrađeno u Senti i od te godine je počeo da se igra u Vojvodini. Tenis u Vojvodini su širili i popularisali austrougarski oficiri koji su gradili teniske terene u kasarnama ali i gradskim parkovima. Na Paliću je 1892. godine organizovano i prvo tenisko takmičenje što ukazuje da su prvi klubovi vjerovatno i ranije osnovani.

Nešto kasnije 1894. godine tenis je počeo da se igra na dvoru knjaza Nikole na Cetinju. U Srbiji je tenis počeo da se igra nešto kasnije, 1900. godine. Te godine u Vršcu se organizuje prvi teniski turnir.

Veliki doprinos razvoju teniskog sporta u Crnoj Gori dao je Momčilo Tapavica prvi Južni Sloven porijeklom Crnogorac, učesnik prvih modernih olimpijskih igara u Atini 1896 godine. Momčilo Tapavica je došao na dvor Knjaza Nikole oko 1902 god. odmah nakon tog datuma doseljava se i njegva kompletna porodica u Herceg Novom gdje ostaju do početka Drugog Svjetskog Rata. Momčilo Tapavica je na prvim Olimpijskim Igrama učestvovao u tenisu, rvanju, i dizanju tegova. Nesumnjivo je da je kao svestrani sportista dao veliki doprinos ne samo u teniskom sportu nego i u drugim sportovima u Crnoj Gori.

Golf

Kada je o golfu, kao sportskoj igri u Crnoj Gori riječ, može se reći da je to igra koja je bila i ostala privilegija uskog kruga ljudi. Poznato je da je na Cetinju 1906. godine osnovan golf klub, a pokrovitelj te organizacije je bila knjeginja Milica, supruga prijestolonaslednika Danila. Igralište se nalazilo u novom dijelu grada, u blizini zgrade italijanskog poslanstva.

Streljaštvo

Streljački sport u Crnoj Gori ima dugu tradiciju, ali se on kao organizovan sport javlja na prelazu XIX i XX vijeka, kada su uvedene mete slične današnjim. Organizovana su razna takmičenja u streljaštvu, a najčešće povodom jubileja značajnih bitaka. Ista su ponekad trajala i po dva dana, što govori da su dobro organizovana i da je odziv bio masovan. Najstariji oblik streljaštva u Crnoj Gori je gađanje u biljegu, ili gađanje u pokretni predmet. Pobjednici, naročito na velikim i masovnim takmičenjima, su bili cijenjeni i slavljani, a uspjeh je služio na čast njihovih porodica.

Biciklizam

Pretpostavlja se da je prvi bicikl stigao u Crnu goru 1897. Godine. Gost na biciklu je bio Mihailo Merćep, član srpskog velosipedskog društva koji je 1893 godine, biciklom

prevalio put od Beograda do Hamburga. Kada se vratio sa puta, nastavio je put sa svojim prijateljima Savićem i Stojanovićem u Crnu Goru. Pošao je preko Bijeljine, Sarajeva, Mostara Nevesinja, Bileće, Dubrovnika i Kotora, na Cetinje i u Podgoricu. Zanimanje za bicikl od tada je naglo poraslo i sve češće se viđaju vozila sa dva točka u Crnoj Gori. Prvi biciklistički klub je osnovan 1905. godine na Cetinju.

Konjički sport

U Crnoj Gori je, zbog konfiguracije terena do kraja XIX vijeka konj bio gotovo jedino transportno sredstvo. Tada su počeli da se rade moderniji putevi pa je konj kao transportno sredstvo sve više potiskivan, ali ni do danas nije u potpunosti isključen iz transporta. Organizovana takmičenja u trkama konja javljaju se krajem XIX vijeka i to u krajevima gdje je bilo više ravnog prostora, kao što su Zeta, Bjelopavlička dolina, okolina Nikšića, a nešto kasnije i Limska dolina. Jedna od poznatih trka konja je održana u Nikšiću 1900.godine, povodom svečanosti osveštavanja saborne crkve, gdje su trke organizovane po kategorijama (visini i jačini) konja.

Klizanje

Prema podacima istoričara sporta Rastka Radunovića, početke klizanja (tociljanje) u Crnoj Gori smješta u 1889. godinu. Pomenuli smo već formiranje Društva za gimnastiku, tociljanje i borenje koje je formirano 1891. godine, što ukazuje na činjenicu da i ovaj sport imao značajan broj pristalica u tadašnjoj Crnoj Gori. Pošto se klizanje brzo razvijalo, okviri mješovitog, trojnog saveza bili su pretijesni za njegovo djelovanje, pa se već sledeće godine klizanje izdvaja i dolazi do formiranja posebnog saveza. 1982.godine usvojen je i Ustav društva, koji je prvi dokument te vrste koji je štampan. On je usvojen Ukazom ministarstva unutrašnjih djela 30.oktobra 1892. godine, pod rednim brojem 874, a potpisao ga je sekretar Tatar.

LITERATURA

1. VAN, D., BENET, L.B. „Svjetska istorija fizičkog vaspitanja“; A world history of physical education, 11 ED., Prentice hall, inc., EN. cliffs, N.J. 1972.
2. NENAD HERUC „Prva Jugoslovenska Teniska revija“; TSHR-Zagreb 1980. godina
3. ŽIVOJINOVIĆ N. „Sport- uzleti i padovi“; Niš, 1992. godina
4. JOVANOVIĆ N. „Sport u Crnoj Gori do 1914. godine“; Sportski Savez Cetinje, 1994. godina
5. IVAN HUIĆ „Tenis u Crnoj Gori“; Herceg Novi, 1894-1995. godina
6. MARTINOVIĆ B: „100 godina tenisa u Crnoj Gori“; Kulturno prosvjetna zajednica Podgorice i TSCG 1999. godina
7. VUKOVIĆ R. „Istorija olimpijskih igara“; Logos, Totovo selo 2000. godina
8. VUKOVIĆ R. „Preteč, organizatori, gost i takmičari na olimpijskim igrama 1986. godine“; Novi Sad, 2000. Godina

9. JOVANOIĆ N. Sport u Crnoj Gori do 1914.godine.
10. RAŠOVIĆ D. „Komparativna analiza molfoloških karakteristika, motoričkih i funkcionalnih sposobnosti učenika i tenisera; Niš, 2003. godina
11. RAŠOVIĆ D. „Značaj razvoja tenisa u Crnoj Gori, u posljednjih 10 godina za razvoj fizičkog vaspitanja; Vrnjačka Banja 2004.
12. RAŠOVIĆ D. „Značaj prve olimpijske medalje Momčila Tapavice, za razvoj teniskog sporta u Crnoj Gori“; Kotor 2005. godina
13. RAŠOVIĆ D. „Početak igranja tenisa kao podstrek razvoja sporta u Crnoj Gori“; Kotor, 2006. godina

SUMMARY

There are a few inscriptions, publications, proceedings and articles from history of sport and physical education in the XIX century and beginning of XX century in comparing to the history of theater, poetry, military science etc. This treatment probably produced that the physical education and sport in the kingdom of Montenegro was the lowest investigated society activity. The special edition have had a very few in some magazine and journal in the form of articles and trough the some heroics poems. All knowledge about sport in Montenegro in that period was found in the first Montenegrin journal "Crnogorac" which was published in 1881, two years leather journal was changed name in to "Glas Crnogorca". In that period also was published some others journals like "Cetinjski vjesnik", "Ustavnost", journal "Orlic", "Luca", "Knjizevni list", "Dan", "Zeta", "Nova Zeta", "Crnogorka", "Zdravlje" I "Prosvjeta". In "Prosvjeta" was published the first inscription about gymnastics and military practices like a subject in schools.

Key words: Montenegro, physical education, sport, gymnastics

Dušan Simonović je Kongres CSA u Tivtu proglasio otvorenim